

XIV.

Mahátma Gándhi Európában

Agyékkötőbe és szandálba öltözve, egy sállal a nyakában, Mahátma Gándhi 1931 szeptember 11-én megérkezett Marseillesbe. Angol és hindu hódolói várták a kikötőben és kísérték Londonba. Amint megérkezett, már egy fogadásra vitték, úgyhogy Gándhinak alig volt ideje lemosni az út porát.

Sokáig töprengtem, vajjon jól teszi-e a Mahátma, hogy Európában jellegzetes ágyékkötőjében látogat el? Előző európai látogatásai alkalmával, természetesen még másképen öltözködött. Most azonban helyesen tette, hogy kedvelt ruhájához ragaszkodott. Mikor egy újságíró megkérdezte tőle, hogy a ködös londoni idő ellen miért nem védekezik európai öltözékekkel, azt mondotta: «Ha mint angol polgár jönnék ide élni és dolgozni, akkor alkalmazkodnék az ország szokásaihoz és az angol ember ruháját hordanám. De én itt nagy és különleges küldetést teljesítek és ágyékkötöm, — ha így akarják nevezni — feljebbvalómnak, az indiai népnek ruhája». Honfitársaim büszkék arra, hogy ragaszkodott «feljebbvalói ruhájához» és még a Buckingham Palace fogadásán is így jelent meg.

Londoni tartózkodása alatt, szeptember 12-e és

december 1-e között a Mahátma tizenkétszer beszélt a Kerekasztal-konferencián és kétszer a Konferencia teljes ülésén. Szűzbeszédét az egyik bizottság előtt tartotta, s miután röviden vázolta India politikai helyzetét, így folytatta: «Volt idő, mikor büszke voltam arra, hogy brit alattvaló vagyok, s angol polgárnak neveznek. Sok év óta nem tartom magam brit alattvalónak; valóban inkább lázadónak kellene hívni, mint állampolgárnak. De most arra törekszem, hogy polgára legyek a Birodalomnak, mint partner, ha lehetséges és Isten is úgy akarja, elválaszthatatlan partner. De nem olyan társas viszonyban, melyet egy nemzet egy másik nemzetre kényszerít.

Az S. S. Rádsputáná fedélzetén adott nyilatkozata még derülátó. A második bizottsági ülésen már erőt vett rajta a csüggedés, megismerte a delegátusokat és látta, hogy milyen fából faragták a Konferencia többi tagját. Szeptember 17-én már így beszélt: «Igyekeztem pótolni, amit elmulasztottam: áttanulmányoztam a kiküldöttek névsorát. Első nyomasztó benyomásom az volt, hogy mi nem vagyunk választottjai annak a nemzetnek, melyet képviselnünk kellene. Mi a kormány választottjai vagyunk... Tapasztalatból ismerem India különböző pártjait és ezért ijesztő hézagokat látok ebben a névsorban.» (Itt a nacionalista mohamedánokra céloz, akiket ő maga tartott távol a Konferenciától.)

A Mahátma már átlátott a szitán és hogy felborítsa a brit politikusok terveit, határozott állásfoglalást követelt. Válaszképen a kormány összehívta a kisebbségi bizottságot; ezen a csatatéren fog elvérezni az indiai delegáció.

A Mahátma első beszédét a kisebbségi bizottság előtt tartotta, aggodalmai a mohamedán kérdéssel kapcsolatban addigra már beigazolódtak és kudarcba fulladt minden kísérlet, hogy a vallási kérdésben meg egyezésre jusson. «Mélységes bánattal és még mélyebb megalázottsággal kell bejelentenem, hogy a vallási kérdésben kudarcot vallottam. De csak annyit mondani, hogy a tárgyalásokkal egyszerűen megbuktunk: ez nem az egész igazság. Az indiai delegáció összeállítása már magában hordta a végzetet. Egyikünket sem az a párt választotta meg, amelyet itt képviselünk, hanem a kormány választott meg bennünket, hogy ne képviselhessünk senkit... Rosszabb időpontot nem is találhattak volna a kisebbségi kérdés megállapítására. Halasszák el az ülést *sine die*, állapodjanak meg az alkotmány alapelveiben. Küldjenek ki döntőbírárságot a részletkérdések eldöntésére...»

A Kerekasztal világpolitikai jelentősége sokkal nagyobb volt annál a propagandánál, melyet az angol kormány a találkozó sikere érdekében kifejtett. Visszatekintve az eseményekre, megállapítható, hogy az akkori kabinet rövidlátása és tehetségtelensége tette lehetetlenné a nagyvonalú és végérvényes rendezést. Ha a brit politikusok felismerik a Konferencia mérhetetlen jelentőségét, az indiai válság már régen megoldódott volna. Európai szemmel nézve, a hindu küldöttség londoni követelése: a dominiumi jogállás, meg lehetőszen szerény feltétel volt. Annál érthetlenebb, hogy a kormány elszalasztotta az alkalmat, mikor még csekély engedményekkel lefegyverezhette volna alkotmányosan küzdő ellenfeleit.

Azt hiszem, nem lesz érdektelen, ha néhány szó-

val ismertetem, az azóta történelmi jelentőségüvé vált Kerekasztal-konferencia lefolyását.

Ramsay MacDonald miniszterelnök november 13-án a kisebbségi bizottságban: «A kisebbségi szerződés elfogadható jogalap, több mint száztízenötmillió hindunak; ha a delegátusok elvetik a javaslatot, az alkotmányépítés vallási vitákban fog elsekélyesedni.» — Gándhi: «A Kongresszus elfogad minden olyan megoldást, mely hasznos a hinduknak, mohamedánoknak és szikheknek. De nem hajlandó engedményeket tenni a többi kisebbségeknek, mert az alkotmánytervezet már biztosította igazságos képviselőtüket.» Október 13-án Gándhi ezt mondja: «India legfelsőbb törvénytörvénykezéke kapjon korlátlan hatáskört, hogy önállóan dönthessen az alkotmányjogi kérdésekben.» November 17.: «A jelenlegi indiai hadsereg megszálló jellegű. Ki kell jelentenem, hogy ezt a hadsereget fel kell oszlatni, ha nem helyezik az én ellenőrzésem alá, különben nem vállalhatom India kormányzásának terhét... Ha a brit nép úgy véli, hogy ehhez egy évszázad kell, akkor a Kongresszus egy évszázadig a vadonban fog bolyongani és ki fogja állani ezt a rettenetes vad próbát.» Néhány nap mulva az alkotmánytervezeti bizottság előtt kijelenti, hogy örökre ellenezni fogja a britek érdekében hozott kereskedelmi intézkedéseket. Nem tűr semmiféle faji megkülönböztetést. Minden szerzett jogot meghagynak, ha nem sérti az ország érdekeit. Bár India szegény milliónak csak a gazdagok terhére lehet juttatni valamit. De mindez megoldható faji kérdés nélkül. Az európaiak kiváltságait meg kell szüntetni: túrhetetlen állapot, hogy az európai bűnösök felett, csak európai bíró

ítélkezhesen és így a gonosztevők elkerülhessék a törvény sújtó kezét. Még súlyosabb kérdés a rupia árfolyamcsökkenése. Ha India nem ellenőrizheti saját pénzügyeit, a felelősség és önkormányzat felelősségét sem ér.

November 30-án nagy beszédben veszi védelmébe a Kongresszus-pártot: meghívták ugyan a Kongresszust a Kerekasztal mellé, de nem részesítik külön elbánásban, mint a többi pártokat. Nem ismerik el, hogy egész Indiát képviseli és nem bíznak benne, mert mindig nyíltan kimondotta véleményét. Amíg az idegen uralom elválasztja egyik embert a másiktól, osztályt az osztálytól, sohasem lehet béke Indiában.

Végül december 1-én a Konferencia utolsó teljes ülésén a miniszterelnök előterjeszti az angol kormány javaslatait: India kormányzásáért a központi és tartományi törvényhozások viseljék a felelősséget; hogy milyen alkotmányos biztosítékokkal, azt majd a körülmények döntenek el. Biztosítani fogják India pénzügyi egyensúlyát és hitelképességét. India felelős kormányt kap, csak a külügy és a honvédelem marad a főkormányzó hatáskörében. A főkormányzónak legyen törvényadta joga a kisebbségi helyzet ellenőrzésére.

A Mahátma csalódott hangon jelenti ki, hogy véleménye szerint dolgavégezetlenül kell eltávoznia, de ha mégis küzdelemre kerülne a sor, becsületesen fog küzdeni. A kormány nyomban békéltető tárgyalásokba bocsátkozik, de a Mahátma három nap múlva összecsomagol és elbúcsúzik a miniszterelnöktől. Elutazása előtt egy sajtónyilatkozatban kijelenti, hogy

véleménye szerint nem fog sor kerülni a Polgári Engedetlenség felújítására.

Gándhi Angliában rengetegett dolgozott és sok emberrel találkozott. De előzetes terv nélkül működött és éppen a legfontosabb embereket kerülte el: sajnos, csak későn ismerte ki londoni ellenfeleit. Ha néhány évvel előbb fogadja el a kormány meghívását, sokkal többet érhetett volna el, mint ezen a konferencián, mely India szempontjából a lehető legrosszabb időben ült össze. Egymagában harcolt a kormánypárt reakciós tagjai és saját hazája kiküldöttei ellen. 1930-ban még munkáspárti kormány vezette a birodalmat és lord Irwin székelt Delhiben; mire Gándhi Londonba ért, konzervatív kabinet és lord Willingdon alkirálysága fogadta. Londonban pedig elsősorban a Konferencia munkájában kellett volna résztvennie, de ő inkább az angolok barátságát akarta biztosítani India számára. Sok hivatalos teendő mellett, erre sem ideje, sem energiája nem maradt; de nem is ez volt az utazás célja. Rengeteg új ismerőse nagy eredményt jelentett volna egy propaganda-uton, így azonban a népszerűségnek nem volt különösebb jelentősége. Londoni tartózkodása alatt egyszerre kellett betöltenie a politikai vezér és a világapostol szerepkörét; ezt a két szerepet összekeverte. Mivel Angliában elsősorban vallási újítót és szentéletű embert láttak a Mahátmában, számos felesleges emberrel kellett találkoznia. Ezek a megbeszélések maradandóvá tették ugyan Gándhi emlékét Európában, India ügyének azonban nem használtak különösebben. Józan hazai tanácsadói helyett, csak brit hódolói voltak körülötte: mikor 1930-ban börtönéből

irányította a mozgalmat, sokkal nagyobb hatással volt az eseményekre, mint most személyes jelenlétével a konferencia lefolyására. Százhet ember között egyedül állott, pártja nem támogathatta, amellet, hogy külseje sem volt szerencsés. Olyan kiváló politikus számára, mint Mr. Ramsay MacDonald, Gándhi nem lehetett méltó ellenfél. Míg a Mahátma Angliában időzött, a kormány megvesztegető udvariassággal kezelte; de két titkos rendőrt is adtak melléje, kik minden lépését figyelték, «hogy megvédjék esetleges merényletektől». A konzervatív kormány egészen másképen viselkedett, mint a munkáspárti kabinet. India nagy kárára már nem lehetett olyan közvetlenül tárgyalni, mint néhány hónappal előbb. Gándhi becsületos nyíltsága, őszintesége ismeretlenek voltak a brit politikai fegyvertárban. Szerénységét gyengeségre magyarázták, azt hitték, hogy fél és senki sem értette, hogy a hatalmas angol kormány miért bánik ilyen óvatosan «ezzel a püspöki lelkületű emberrel». A londoni körök véleménye szerint az indiai kérdés könnyen megoldható: erős kéz Delhiben és határozott hatalmi politika az «Indiai Hivatalban». — India politikusainak még sokat kell tanulniok, ha angolokkal sikeresen akarnak tárgyalni.

A Kerekasztal-konferencián a Mahátma egyebet sem tett, mint a Kongresszus-pártról beszélt. Ellenfelei szinte összeesküvésszerűen, megfélekedtek arról, hogy Indiában létezik egy párt, mely az ország népének közel 90 százalékát képviseli. Az angol politikusok következetesen úgy beszélnek a «többségi-pártról», mintha azt a Kongresszuson jelenlevő kikül-

döttek képviselnék. Tehát Gándhi, aki munkatársai nélkül képviseli a Kongresszust, egyedül marad.

A Mahátma rövidesen átlátta küldetése reménytelenségét. De a tervbe vett propaganda-körutat mégis lemondja, nem megy el Amerikába, hanem ott marad a Konferencián, hogy tekintélyt kölcsönözzön egy testületnek, mely már elvesztette jelentőségét.

Anglia után Gándhi néhány napot Párisban tölt, barátai és hódolói között. A rajongás, mely körülveszi, már nem politikai küldetésének szól, hanem világmegváltó eszméinek. Európa a kor egyik legnagyobb emberét ünnepli Gándhiban, de nem vesz tudomást arról a nehéz harcról, mely őt a kontinensre hozta. Párisból Genfbe utazik, de svájci barátait sokkal inkább filozófiája érdekli, mint politikája. Genfi tartózkodása alatt meglátogatja a genfi Nemzetközi Munkaügyi Hivatalt, de nem találkozik a Népszövetség vezető embereivel. Majd néhány felejthetetlen napot tölt India nagy barátjánál, Romain Rollandnál. Svájcból Olaszországba utazik, s az olasz kormány meleg fogadtatásba részesíti. Hosszabb megbeszélést folytat Mussolinival, de itteni összeköttetéseit sem tudja kihasználni.

Európai útja: sok felesleges nap Angliában, néhány szűkre szabott óra a Kontinensen. Mikor Angliát elhagyta, politikai megbízásával is kevesebbet törődött. Nem találkozott a legfontosabb személyiségekkel, politikusokkal, tudósokkal és iparmágnásokkal. Számos országban hiába várták érkezését, pedig már készültek ünnepélyes fogadására. Nem lépett érintkezésbe Európa legfontosabb embereivel és szerve-